

УДК 351.84

## СТРУКТУРА СИСТЕМИ МЕХАНІЗМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЙНОСТІ ПРОЦЕСІВ РОЗВИТКУ

кандидат економічних наук, Кудлаєнко С. В.

Хмельницький національний університет, Україна, Хмельницький

*Головна мета дослідження – сформуванати структурну схему та взаємозв'язки механізмів реалізації державної соціальної політики в умовах нарощування інтеграційності процесів розвитку. У статті обґрунтовується необхідність реорганізації соціальної політики держави на засадах концепції всебічного розвитку особистості, згідно до якої держава створює умови та забезпечує можливості та стимули до нарощування особистісного потенціалу індивідів, нарощуючи, таким чином, власний людський капітал. Окрім того, висвітлено основні теоретичні напрацювання щодо механізмів реалізації державної соціальної політики, обґрунтовано перелік механізмів реалізації соціальної політики та взаємозв'язки між ними в умовах інтеграційності процесів розвитку, сформовано структурну схему системи механізмів реалізації соціальної політики держави та охарактеризовано окремі складові елементи вказаної системи.*

*Ключові слова: державна соціальна політика, механізми реалізації, структура, взаємозв'язки*

*кандидат экономических наук, Кудлаенко С. В. Структура системы механизмов реализации государственной социальной политики в условиях интеграционности процессов развития / Хмельницкий национальный университет, Украина, Хмельницкий*

*Осветлены основные теоретические наработки касательно механизмов реализации государственной социальной политики.*

*Обоснован перечень механизмов реализации социальной политики и взаимосвязи между ними в условиях интеграционности процессов развития. Сформирована структурная схема системы механизмов реализации социальной политики государства. Охарактеризованы отдельные составляющие элементы указанной системы.*

*Ключевые слова: государственная социальная политика, механизмы реализации, структура, взаимосвязи*

*S. V. Kudlaienko, PhD in Economical Sciences, The structure of the state social policy mechanisms realization in the conditions of development processes integration / Khmelnytskyi National University, Ukraine, Khmelnytskyi*

*The main purpose of this study is to substantiate the structural scheme and interconnections of the state social policy implementation mechanisms in the context of increasing the integration processes development. The article substantiates the necessity of the social policy reorganizing on the basis of the comprehensive personality development concept, thus the state creates conditions, opportunities and incentives for individuals to increase their personal potential and, consequently, increase its own human capital. Besides, highlighted the main theoretical developments of the state social policy realization mechanisms and substantiated the list of social policy realization mechanisms and interconnection between them in the conditions of development processes integration. Formed a structural scheme of the social policy implementing mechanisms system and characterized its separate components.*

*Keywords: state social policy, realization mechanisms, structure, interconnection*

**Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Соціальна**

політика держави, являючись комплексною системою зі значною кількістю взаємозв'язків із іншими системами державного управління та державними політиками, в умовах сьогодення потребує докорінного реформування. І в першу чергу це пов'язано з масштабною глобалізованістю світового економічного простору та наростанням інтеграційних процесів по відношенню до Європейського співтовариства. Виклики інтеграції та глобалізації створюють передумови для інтенсивного реформування вітчизняної соціальної політики, в тому числі і для пошуку її нових концептуальних засад.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** На протязі останніх років значно активізувалися дослідження механізмів реалізації соціальної політики в Україні, що пов'язано з цілим рядом викликів, які постали перед нашою державою. Слід сказати, що науковцями пропонуються різноманітні підходи до вирішення поставленої проблеми. Так, Л. О. Баластрик [1] акцентує свою увагу саме на фінансовому механізмі реалізації соціальних функцій держави та необхідності його модифікації в умовах переходу до інноваційної моделі розвитку.

Фінансова точка зору переважає і у Т. В. Башинського [2], який запропонував механізми реалізації соціальної політики на регіональному рівні через соціальне підприємництво та з використанням інструментів народного фінансування, які дозволяють підвищити рівень соціальної захищеності населення на основі фінансової підтримки державних та недержавних джерел фінансування.

У дослідженні О. Б. Коротича [3] основна увага приділена особливостям реформування системи публічної влади в Україні як важливому фактору, що здійснює безпосередній вплив на механізми реалізації державної соціальної політики шляхом перерозподілу

повноважень між владними органами та запровадженні змін у фінансуванні соціальної сфери бюджетами різних рівнів.

О. О. Бендасюк [4] розробив механізм реалізації ефективної соціальної політики на засадах застосування політико-правових, фінансово-економічних, інституційно-інформаційних та екологічних методів і інструментів діяльності державних органів влади, спрямованих на досягнення найвищого рівня соціальної безпеки.

### **Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми.**

Сучасні вітчизняні наукові дослідження, присвячені механізмам реалізації соціальної політики держави, орієнтовані переважно на конкретний аспект, як то фінансова складова, повноваження владних структур тощо. Тобто, бракує системного підходу до розбудови механізмів реалізації соціальної політики держави в умовах нарощування інтеграційних процесів та наявності значної кількості внутрішніх і зовнішніх викликів її стабільному розвитку.

**Мета статті.** Головною метою цього дослідження є обґрунтування структурної схеми та взаємозв'язків механізмів реалізації державної соціальної політики в умовах нарощування інтеграційності процесів розвитку.

**Виклад основного матеріалу.** Сучасне економічне середовище, що характеризується високим рівнем інтегрованості і глобалізації, вимагає від держав максимальних зусиль задля утримання своєї частки світового ринку. Тобто, лише забезпечивши достатній рівень конкурентоспроможності країни, можливо залишатися важливим гравцем світових ринкових процесів, розвиваючи тим самим, внутрішню економіку. З огляду на це, концепція соціальної держави вже не здатна досягати поставлених цілей, що вимагає пошуку нових концептуальних засад, які б відповідали актуальним потребам сучасного державного управління.

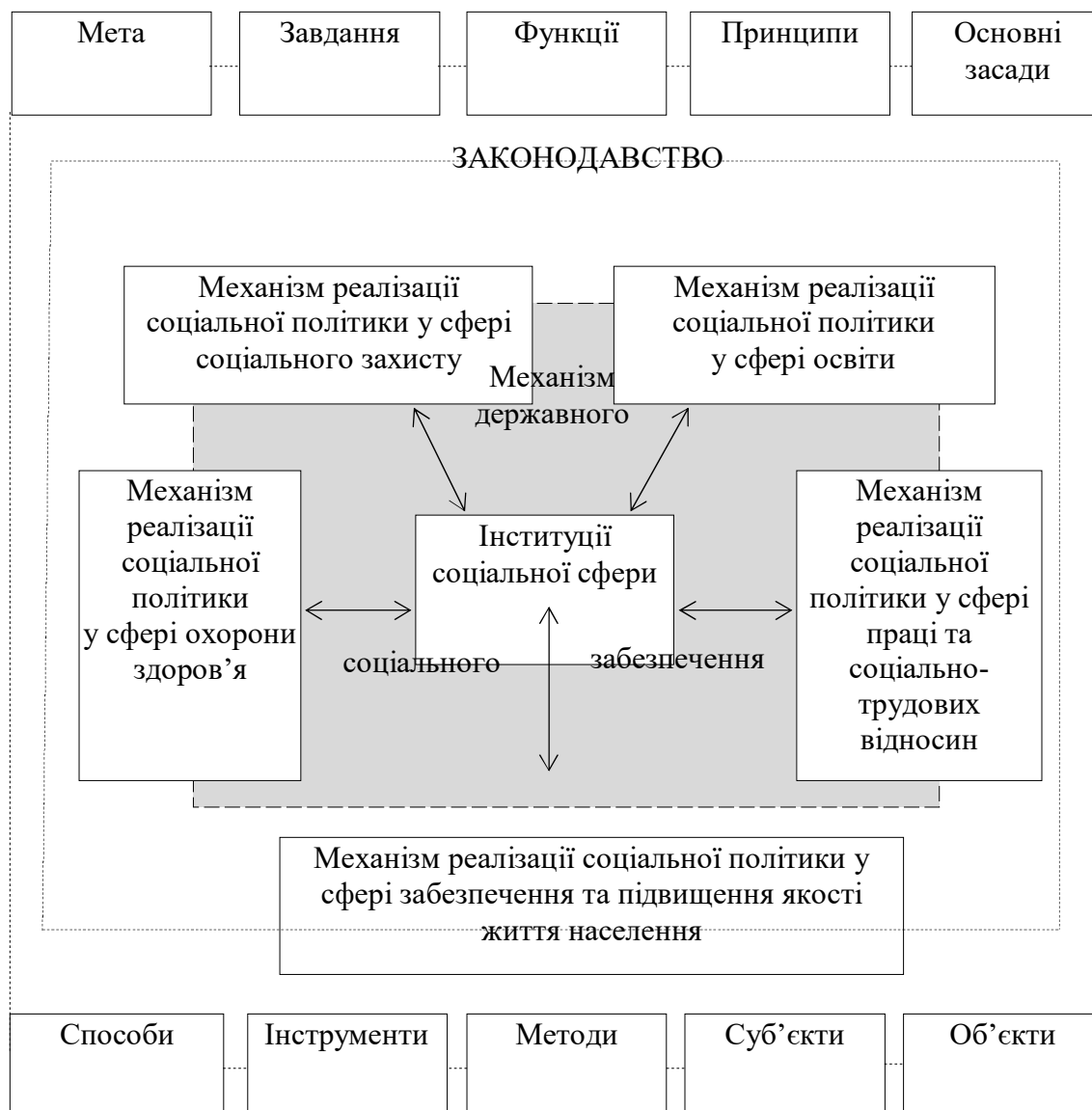
У наукових колах сьогодення поступово утверджується думка про необхідність спрямування зусиль на індивідуальний розвиток особистості з метою забезпечення загальнодержавного розвитку та соціального прогресу. Отже, настав час для структурної перебудови механізмів реалізації соціальної політики та підтримки держави на засадах всебічного розвитку індивідів, тобто на засадах створення умов та надання можливостей для всебічного розвитку кожної особистості.

Застосування нового концептуального підходу у державній соціальній політиці, а саме концепції всебічного розвитку особистості, вимагає розбудови цілого ряду механізмів її реалізації. Це, зокрема, механізми реалізації соціальної політики у сферах: соціального захисту, освіти, охорони здоров'я, праці та соціально-трудоових відносин, забезпечення та підвищення якості життя населення. Всі вони, хоча й являються відокремленими, проте функціонують у чітко визначених законодавством межах, на основі яких і взаємодіють між собою. При цьому, вказана взаємодія відбувається за посередництвом інституцій соціальної сфери і механізму державного соціального забезпечення (рис. 1).

Кожен із наведених механізмів, звісно, повинен мати власну структуру, однак, при цьому, всі вони мають підпорядковуватися єдиній загальній меті, єдиним загальнодержавним цілям, базуватися на єдиних принципах тощо. Всі вони призначаються для реалізації державної соціальної політики, а, отже, в їх основі мають лежати її цілі, завдання, принципи, методи, інструменти тощо.

Головна мета соціальної політики на сучасному етапі повинна полягати у забезпеченні населенню умов та можливостей для повноцінного життя, самореалізації та досягнення власного благополуччя. Завдання ж соціальної політики мають полягати в тому,

щоб створити належні умови і надати можливості кожному самостійно забезпечити власне благополуччя.



**Рис.1. Структура системи механізмів реалізації соціальної політики держави в умовах інтеграційності процесів розвитку\***

\* авторська розробка

Тобто, завдання держави у процесі формування і реалізації соціальної політики полягатиме не у визначенні найбільш нужденних категорій громадян та встановленні належних їм сум і механізмів їх отримання, а у забезпеченні кожному індивіду умов і можливостей для повноцінного життя, самореалізації та досягнення власного

благополуччя. Отже, необхідна кардинальна зміна підходу до розуміння і втілення соціальної функції держави, де головною постане не державна підтримка найбільш незахищених прошарків населення, а державне забезпечення всебічного розвитку населення в цілому. Лише в такому випадку дійсно створюватимуться стимули для особистісного розвитку і самореалізації кожного.

Кожен із наведених механізмів матиме в основі індивідуальні принципи, однак, при цьому, всі вони повинні базуватися на загальних базових принципах задля забезпечення ефективного втілення державної соціальної політики. До таких базових принципів мають належати наступні:

– повного охоплення – означає, що реалізація соціальної політики держави відповідними інституціями, органами, установами, особами тощо має здійснюватися із повним охопленням всього населення, яке підпадає під дію того чи іншого нормативного документу;

– пошани до людини, тобто реалізація соціальної політики держави повинна здійснюватися таким чином (у такий спосіб), щоб в жодному разі не могли постраждати гідність особи, її права, в тому числі визначені Конституцією України;

– доступності соціальних послуг – полягає в тому, що кожна особа, яка потребує певної соціальної послуги, соціальної підтримки, соціального захисту держави тощо, могла б отримати їх за місцем свого знаходження (перебування) за мінімуму наявних документів;

– виключення суб'єктивізму – реалізація соціальної політики держави має здійснюватися таким чином, щоб унеможливити будь-який вплив суб'єктивної думки тієї чи іншої особи (групи осіб) на рішення щодо надання чи ненадання соціальних послуг, допомог тощо;

– контролю якості – полягає в необхідності забезпечити як на державному, так і на громадському рівні контроль якості соціальних послуг, що надаються, відповідності їх нормативам і стандартам тощо;

– моніторингу результатів. Даний принцип полягає в тому, що в процесі реалізації соціальної політики держави необхідно систематично моніторити стан соціально-економічного розвитку країни, рівень і якість життя населення для отримання інформації про доцільність реалізації тих чи інших положень державної соціальної політики.

Основними засадами реалізації державної соціальної політики, на які мають орієнтуватися механізми її реалізації, повинні стати:

– забезпечення мінімізації затрат часу на отримання соціальної послуги;

– створення умов для максимальної автоматизації процесу оформлення документів;

– сприяння повному усуненню суб'єктивізму в процесі реалізації державної соціальної політики;

– проведення суцільного контролю усіх затрат та доцільності і ефективності їх здійснення;

– відмова від бюрократизму;

– інституціональна координація та взаємодія.

Що стосується методів соціальної політики держави, на застосуванні яких мають базуватися механізми її реалізації, то слід відзначити, що серед них слід виокремлювати загальні і специфічні. До загальних методів соціальної політики відносяться ті, що характерні для всієї системи державного регулювання (економічні, адміністративні, нормотворчі, ідеологічні), а до специфічних – методи, які застосовуються лише в системі реалізації державної соціальної



політики. Так, до переліку методів реалізації державної соціальної політики слід відносити: програмно-цільові методи, соціальне замовлення, освітні курси, цінове і тарифне регулювання, податкове регулювання, регулювання розмірів заробітної плати, пенсій, допомог, стипендій тощо, нормативне регулювання, адміністративне регулювання, всеохопний контроль і моніторинг.

Якщо говорити про способи реалізації соціальної політики держави, то до них варто віднести загальний та адресний. За першого способу реалізація соціальної політики держави здійснюватиметься на загальних засадах і для всього населення країни. За другого способу – адресного – реалізація соціальної політики держави у будь-якій визначеній законодавством формі буде здійснюватися для окремих категорій осіб. Можливий також і змішаний спосіб реалізації соціальної політики, за якого, наприклад, соціальному захисту підлягає все населення країни, але отримання окремих соціальних трансферів здійснюється на засадах адресності при існуванні певних критеріїв.

Таким чином, система механізмів реалізації державної соціальної політики має базуватися на її загальному методологічному базисі, хоча, при цьому, кожен з механізмів має мати свою власну складну структуру і свої завдання, спрямовані на забезпечення населенню умов та можливостей у сферах освіти, охорони здоров'я, праці та соціально-трудова відносин, у соціальному захисті та формуванні бажаного рівня якості життя та його підвищенні.

Зокрема, основна мета механізму реалізації соціальної політики у сфері освіти, виходячи із загальної мети державної соціальної політики, заснованої на концепції всебічного розвитку особистості, полягає у створенні індивідам умов та можливостей в освітній сфері. Іншими словами, вона полягає в забезпеченні кожному можливості

отримати необхідний рівень знань та створенні умов рівного доступу до освітніх послуг. Основна мета механізму реалізації соціальної політики у сфері охорони здоров'я – створення умов та забезпечення можливостей всебічного розвитку індивідів засобами сфери охорони здоров'я.

Мета механізму реалізації соціальної політики у сфері забезпечення якості життя населення – створення всіх необхідних умов і можливостей індивідам для забезпечення ними бажаного рівня життя та його підвищення. Основна мета механізму реалізації соціальної політики у сфері соціального захисту населення полягає у створенні умов та забезпеченні можливостей всебічного розвитку індивідів засобами сфери соціального захисту. Тобто, призначенням даного механізму має бути не лише підтримка, допомога, захист всіх індивідів, які цього потребують, а формування у них впевненості у власних силах і можливостях, стимулювання їх саморозвитку і самореалізації, поштовх до забезпечення і підвищення їх рівня добробуту власними силами.

Основне призначення механізму реалізації соціальної політики у сфері праці та соціально-трудових відносин, виходячи з концепції всебічного розвитку особистості – створення умов та можливостей самореалізації індивідів на ринку праці. Тобто, даний механізм покликаний формувати умови для повноцінного функціонування і розвитку ринку праці, збалансування попиту і пропозиції працівників різних професій як у загальнодержавному, так і в регіональному та місцевих вимірах, створювати можливості для працевлаштування індивідів за місцем проживання, за професійним спрямуванням, з огляду на наявність здібностей для виконання того чи іншого виду робіт та формувати систему стимулів для підвищення рівня економічної активності індивідів.

Функціонування і взаємодія механізмів реалізації соціальної політики держави здійснюється за допомогою державного соціального забезпечення. Оскільки під соціальним забезпеченням, у відповідності з концепцією всебічного розвитку особистості, варто розуміти комплекс заходів, ресурсів та інструментів, спрямованих на забезпечення населенню умов та можливостей для повноцінного життя, самореалізації та досягнення власного благополуччя, то призначення державного соціального забезпечення – забезпечити функціонування законодавчо закріплених механізмів за допомогою необхідних фінансових, кадрових, інформаційних та інших ресурсів, відповідної інфраструктури та програм розвитку.

Таким чином, реалізація соціальної політики держави є складною системою, яка вміщує цілий ряд механізмів і характеризується складними багатосторонніми зв'язками. В той же час, центральним елементом вказаної системи виступає законодавство. Оскільки формування і реалізація соціальної політики є виключною компетенцією держави, вони неможливі без чіткого нормативного регулювання, а, отже, саме законодавство виступає не лише центральним елементом, базисом даної системи, але й основною зв'язуючою ланкою, посередництвом якої відбувається взаємодія і взаємозв'язок окремих механізмів реалізації соціальної політики.

**Висновки і пропозиції.** Посилення інтеграційних процесів розвитку, наростання глобалізації та ряд внутрішніх викликів, які постають сьогодні перед нашою державою, вимагають перебудови системи державного управління і, що особливо важливо, реформування вітчизняної соціальної політики. З нашої точки зору, варто перебудувати соціальну політику на засадах концепції всебічного розвитку особистості, завдяки чому держава

створюватиме умови, можливості та стимули нарощування особистісного потенціалу індивідів, а, отже, нарощуватиме власний людський капітал.

Соціальна політика повинна охоплювати абсолютно всі сфери життєдіяльності в країні, а тому до складу системи механізмів її реалізації мають входити механізми соціального захисту та забезпечення належного рівня якості життя, механізми реалізації соціальної політики у сферах освіти, охорони здоров'я, праці та соціально-трудова відносин. Лише на основі такого підходу забезпечуватиметься всеохопність державного регулювання соціальної сфери, стимулювання особистісного розвитку індивідів та, як наслідок, підвищення рівня конкурентоспроможності держави.

### ***Література:***

1. Баластрик Л. О. (2013) Механізм реалізації соціальних функцій держави: інституційний аспект. *Фінанси України*, 5, 90–99.
2. Башинський Т. В. (2016) Механізми реалізації соціальної політики в системі альтернатив фінансового забезпечення. Дис. канд. екон. наук. Хмельницький, 247.
3. Коротич О. Б. (2016) Реалізації державної соціальної політики України в умовах реформування публічної влади. *Актуальні проблеми державного управління*, 2 (50), 18–23.
4. Бендасюк О. О. (2011) Формування механізмів реалізації соціальної політики на засадах гарантування соціально безпеки. Автореф. дис....д.е.н. Донецьк, 42.

### ***References:***

1. Balastryk L. O. (2013) Mekhanizm realizatsii sotsialnykh funktsii derzhavy: instytutsiinyi aspekt [The state social functions realization

mechanism of: the institutional aspect]. *Finansy Ukrainy [Finance of Ukraine]*, 5, 90–99. [in Ukrainian].

2. Bashynskiy T. V. (2016) Mekhanizmy realizatsii sotsialnoi polityky v systemi alternatyv finansovoho zabezpechennia [Mechanisms for social policy implementation in the system of financial security alternatives]. Dys. kand. ekon. nauk. Khmelnytskyi, 247. [in Ukrainian].

3. Korotych O. B. (2016) Realizatsii derzhavnoi sotsialnoi polityky Ukrainy v umovakh reformuvannia publichnoi vlady [Realization of the Ukraine's state social policy in the conditions of public authority reformation]. *Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia [Actual problems of public administration]*, 2 (50), 18–23. [in Ukrainian].

4. Bendasiuk O. O. (2011) Formuvannia mekhanizmiv realizatsii sotsialnoi polityky na zasadakh harantuvannia sotsialno bezpeky [Formation the social policy implementing mechanisms on the basis of social security guaranteeing]. Avtoref. dys....d.e.n. Donetsk, 42. [in Ukrainian].